

Венедіктов Андрій Анатолійович –
заступник начальника ВБНОН ГУМВС
України в Автономній Республіці Крим

Характеристика особи наркозлочинця як об'єкта візуального спостереження

У статті розглядаються типові індивідуальні особливості та специфіка поведінки осіб, які вчинюють злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, у зв'язку з проведенням відносно них візуального спостереження.

З 60-х років минулого століття вживання наркотиків стало однією з головних проблем людства. Останнім часом спостерігається тенденція щодо збільшення кількості осіб, які вживають та збувають наркотики. Вживання наркотичних засобів губить наших співвітчизників, спотворює їх свідомість, спустошує душі та позбавляє життя. Особливо небезпечним є та обставина, що до наркотичної залежності втягується молодь та підлітки.

На сьогодні наркобізнес залишається одним із найбільш прибуткових кримінальних бізнесів. Наркоділери вишукують нові шляхи для розповсюдження заборонених законом наркотичних засобів і психотропних речовин на території України, ретельно продумуючи кожен крок і добре приховуючи злочинну діяльність у сфері незаконного обігу наркозасобів.

У зв'язку з викладеним попередження, виявлення та розкриття злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних та психотропних речовин, нині є одним із пріоритетних напрямів діяльності органів внутрішніх справ. Суттєвий внесок у наукову розробку проблем, пов'язаних з цим напрямком на сучасному етапі, здійснили Я.Ю. Кондратьєв, О.М. Джужа, Д.Й. Никифорчук, О.М. Стрільців, Ю.В. Баулін, В.С. Кузьмічов, Я.В. Кузьмічов, М.С. Хруппа, Л.Г. Шарай, Б.Є. Лук'яничков, Р.М. Павленко, В.В. Семенов, Ю.Г. Пономаренко, І.В. Смирнова, В.Г. Пшеничний.

Важливою складовою боротьби зі злочинами у сфері наркообігу є здійснення уповноваженими на те підрозділами оперативно-розшукової діяльності.

Відповідно до пункту 11 статті 8 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” підрозділам, уповноваженим на проведення цієї діяльності, надається право: “здійснювати візуальне спостереження в громадських місцях із застосуванням фото-, кіно- і відеозйомки, оптичних та радіоприладів, інших технічних засобів”. Законодавець роз'яснює: “візуальне спостереження може проводитися з метою встановлення даних про особу та про її зв'язки у разі, коли є факти, які підтверджують, що нею готується або вчинено тяжкий злочин, для отримання відомостей, які вказують на ознаки такого злочину, а також для забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб” [1].

Особливе місце метод візуального спостереження займає у боротьбі зі злочинами у сфері наркообігу. Його правильне застосування в комплексі з іншими методами неодмінно дає позитивні результати.

З тексту Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” випливає, що за наявності оперативно-розшукової справи по відношенню до осіб, які готують та скоюють злочини, можуть проводитися оперативно-розшукові заходи. Це стосується й осіб, які готують та вчинюють злочини у сфері наркообігу. Тобто, за наявності в

провадженні оперативно-розшукової справи за такими особами на цілком законних підставах може бути встановлене візуальне спостереження. Якщо підозрювані особи дійсно причетні до злочинної діяльності у сфері наркообігу, то таке спостереження дає змогу:

- задокументувати факти здійснення злочинної діяльності;
- виявити спільників по злочинній діяльності;
- встановити структуру і склад злочинної групи;
- з'ясувати канали придбання наркосировини та готових наркотиків, місця їх зберігання;
- визначити місця виготовлення наркотичних засобів;
- виявити систему і канали збуту наркотичних засобів;
- визначити засоби конспірації і маскування, які застосовують наркозлочинці.

Законом України “Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними” [2] у розділі 2 – “Заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів” передбачено, що Державний митний комітет України та державні органи (підрозділи), які мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, з метою виявлення джерел і каналів незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, осіб, які беруть участь в цьому, в кожному окремому випадку за домовленістю з відповідними органами іноземних держав або на підставі міжнародних договорів України можуть використовувати метод контрольованої поставки, тобто допускають під контролем і оперативним наглядом цих органів ввезення в Україну, вивезення з України чи транзит через її територію наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Контрольована поставка може використовуватися також щодо незаконного перевезення та пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які здійснюються в межах території України.

Використання методу контрольованої поставки передбачає візуальне спостереження з використанням різноманітних технічних засобів за особами, які займаються перевезенням наркотичних засобів. Адже таке спостереження і є основним засобом виявлення джерел і каналів незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, осіб, які беруть участь в цьому, документування їх злочинної діяльності.

Крім того, зазначеним Законом України передбачено й оперативну закупку наркотичних засобів: “Для одержання доказів злочинної діяльності, пов’язаної з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, працівникам органів (підрозділів), яким надано право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, за постановою начальника відповідного органу, погодженою з прокурором, дозволяється проведення операції щодо придбання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів оперативної закупки”. Проведення такого заходу по можливості повинно супроводжуватися візуальним спостереженням з використанням технічних засобів документування, для створення необхідної доказової бази.

Одним із елементів, необхідних для успішного проведення візуального спостереження, є врахування особливостей поведінки об’єкта. Знаючи такі особливості певною мірою можна спрогнозувати його дії у тій чи іншій ситуації, а відповідно вжити певних організаційних і тактичних заходів “на випередження”. Нас цікавить специфіка візуального спостереження за особами, які вчинюють злочини у сфері наркообігу.

Особливості злочинної діяльності багато в чому визначають і поведінку об’єкта візуального спостереження. Н.С. Карпов зазначає, що кожному виду діяльності властивий свій специфічний набір методів, заходів і способів їх використання. Характер злочинної діяльності визначається її цілями, умовами

здійснення, конкретними видами скоєних злочинів та іншими обставинами. [3, с. 15]. Відповідно до цього окремі вчинки об'єкта візуального спостереження та послідовність їх здійснення мають відповідати певному алгоритму.

Крім того, як і будь-яка інша злочинна діяльність у сфері наркообігу, накладає відбиток на психіку, а відповідно – й на поведінку людини. Однак, говорити про певні алгоритми поведінки всіх наркозлочинців неможливо. Адже дуже широке коло осіб, діяльність яких у сфері незаконного обігу наркотичних засобів суттєво відрізняється, а, відповідно, й поведінка їх буде різною. Із зазначених причин нам необхідно розглянути типологію наркозлочинців.

У кримінології існує типологія наркозлочинців, основана на їх особистісних характеристиках, масштабі злочинної діяльності, ступені її стійкості, мотивації, рольовій функції, входженні в організовану структуру або занятті індивідуальним дрібним наркобізнесом [4, с. 382–384]. За цією типологією виділяються наступні типи осіб: крупні наркоділки; рядові учасники злочинних груп та “челядь” лідерів (охорона і т. ін.); особи, які вирощують рослини, що містять у собі наркотики; збирачі диких наркомістких рослин; збувальники-професіонали; наркоспоживачі та наркомани.

Ю.А. Алфьоров, Е.В. Серєда, В.Г. Козуля у своїй роботі “Наркомани в ИТУ: личность и поведение” розглядають проблеми типології наркозалежних злочинців. Вони виділяють категорії наркоманів за ступенем деградації особистості та за психолого-психіатричними ознаками [5].

Заслуговує на увагу типологія неповнолітніх наркозлочинців, запропонована А.Є. Лічко. Серед цієї категорії осіб він виділяє такі типи, як: гіпертимний, циклоїдний, істероїдний, лабільний, астено-невротичний, сенситивний, психастенічний, шизоїдний, нестійкий, конформний [6].

Єдину характеристику особистості наркозлочинця навряд чи можна скласти. Необхідно відокремити осіб, які скоюють злочини у сфері незаконного наркообігу для збагачення (наркобізнес), та осіб, які роблять те ж саме з метою забезпечити себе наркотиками [7].

Найбільш детально особистісні типи злочинців у сфері незаконного наркообігу, описує Ю.Г. Пономаренко:

“1. Особи, які скоюють злочини у сфері незаконного наркообігу з метою збагачення. До них відносяться:

а) виробники наркотичних засобів (20 %). Перш за все, в дану категорію можуть входити особи, які вирощують рослини, які містять у собі наркотики. Як правило, їх особистісні риси не пов'язані з криміналізацією, а примикають до середніх характеристик жителів окремої місцевості. Серед цих осіб висока частка похилих людей і матерів, які виховують дітей без чоловіка. В основному вони орієнтовані на підтримку, за допомогою нелегальних доходів, нормального рівня прожиття, задоволення потреб.

У дану групу можуть входити також висококваліфіковані спеціалісти – хіміки, фармацевти, співробітники підприємств, робота яких пов'язана з наркотичними засобами або сировиною;

б) скупники-оптовики (1 %), очолюють організовані групи, що здійснюють незаконну скупку і реалізацію сировини, готової продукції великими партіями. Як правило, їм властива вища злочинна авторитетність, заснована на злочинному досвіді, матеріальних засобах і особистих якостях. Для них характерна жорстокість, організаційні здібності, уміння підкорити собі іншого, впевненість у власній перевазі, мотивації панування, відсутність здатності до співпереживання. Ці особи орієнтовані на одержання прибутку і надприбутку, вони мають великі зв'язки в злочинному світі, з ділками – виробниками наркотиків. Вони безпосередньо самі не займаються скупкою або реалізацією наркотиків, а лише контролюють, фінансують операції, стежать за витратами;

в) збувальники-професіонали (10 %) також корисливо мотивовані. З цією категорією учасників незаконного наркообігу тісно пов'язані особи, які займаються залученням до вживання наркотиків та часто поєднують цю функцію зі збутом. Для них характерні спритність, напористість, уміння знаходити і переконувати "клієнта".

Як правило скупники-оптовики та збувальники-професіонали не є наркоманами і мають постійний прибуток від такої діяльності. Вони, ухиляючись від суспільно-корисної праці, живуть невідповідно до своїх достатків. Контакти з постачальниками підтримують через посланців або поштою, використовуючи при цьому певні умовності;

г) перевізники (19 %) – це дрібні збувальники і перекупники, яких використовують оптовики. Перевізниками нерідко є випадкові особи з-поміж знайомих і родичів, які працюють на залізничному і повітряному транспорті;

д) контрабандисти (1 %) – це, як правило чоловіки, мають середню-спеціальну або вищу освіту, ніде не працюють. Займаються контрабандою наркотичних засобів для збагачення. Характеризуються комунікабельністю, енергійністю, ризикованістю, витримкою;

е) змішаний тип включає в себе осіб, які сполучають різні вищевказані рольові функції. Проведене нами дослідження свідчить, що даний тип особистості злочинця зустрічається у 49 % випадків.

2. Особи, які скоюють злочини у сфері незаконного наркообігу з метою забезпечити себе наркотиками. До них відносяться:

а) споживачі наркотиків (66 %) – це особи, які нерегулярно, епізодично вживають наркотики. Нерегулярно вживають наркотики частіше за все молоді люди (учні загальноосвітніх і спеціальних шкіл), чоловічої статі. Вони характеризуються відсутністю достатньої волі, піддаються впливу, легко вступають у контакт з наркоманами, починають вживати наркотики через цікавість, бажання відзначитись. Деякі з них схильні до скоєння правопорушень;

б) наркомани (34 %) – це хворі люди, вони мляві, малорухомі, вкрай виснажені, мало цікавляться їжею. Це соціально деградуючі особи, вільний час вони проводять у пошуках наркотиків або грошей на їх придбання. Вони намагаються як найдешевше придбати наркотик або сировину для його виготовлення, частину якого вживають самі, а частину збувають, одержуючи від продажу кошти для придбання наступної дози наркотику або сировини. Таким чином, аналізований тип злочинця збуває наркотики з метою задоволення своїх потреб" [8, с. 109 – 111].

Як бачимо, кожна з названих категорій відрізняється від іншої своїми психологічними особливостями, своєю поведінкою. Знаючи ці особливості осіб, що відносяться до певної категорії, деякою мірою можна спрогнозувати їх дії в тій чи іншій ситуації. Відповідно можна внести організаційні і тактичні корективи. Головне завдання в цьому плані спрацювати так, щоб об'єкти оперативного інтересу і гадки не мали, що за ними спостерігають.

Однак урахування особливостей поведінки лише окремої людини буде явно недостатньо. Адже це не квартирний злодій і не маніяк-убивця, які у своїй діяльності можуть бути не пов'язані з іншими злочинцями. Особи, які скоюють наркозлочини, як правило зв'язані один з одним стійкими зв'язками. Власне спостереження і ведеться для отримання інформації про ці зв'язки. Так, один наркоман у пошуках необхідного препарату може вивести на декілька збувальників. Ті, у свою чергу, пов'язані з виробниками, постачальниками, контрабандистами тощо. Тобто для вдалої організації спостереження треба володіти знаннями не тільки про психологічні особливості поведінки однієї спостерігаємої особи, а і її потенційні зв'язки по наркобізнесу, особливості взаємовідносин між ними.

Щодо наркобізнесу на сучасному етапі Д.Й. Никифорчук зазначає наступне: "Аналіз стану наркобізнесу в Україні свідчить щодо продовження формування злочинних угруповань (об'єднань), які за аналогією, із зарубіжними, на нашу думку,

слід розглядати як організовані формування мафії. Мафія – 1) таємна терористична організація, яка виникла наприкінці XVIII ст. і досі існує в Італії. Організація використовує методи насильства, терору, шантажу і має розгалужену структуру, зв'язки з поліцією, чиновниками, судовими і урядовими колами XX ст. Таку назву отримали подібні організації і в інших країнах; 2) організовані бандитські угруповання, які зрослися з правоохоронними структурами і які таємно діють, ураховуючи свої інтереси. Мафія має такі ознаки: а) високий рівень організації; б) сувору ієрархію; в) проникнення в органи державної влади на всіх рівнях; г) опанування “тіньової” сфери економіки; д) наявність власних нормативних приписів; е) усталені форми взаємозв'язків як всередині об'єднання, так і за його межами; є) застосування шантажу, залякування, підкупу. Їм властиві всі ознаки організованої злочинності: стабільна корислива діяльність (спрямованість), що має як міжрегіональний, так і міжнародний характер, складна ієрархічна структура і механізм управління, відносно велика чисельність, глибока конспірація, наявність власної розвідки, зовнішні, у тому числі й корупційні зв'язки, прагнення до монопольного розподілу свого впливу” [9].

О.Ф. Дудар визначає, що за структурою вітчизняна наркомафія складається з трьох частин, що представляють собою класичну піраміду [10]. До першої складової входять роздрібні торговці, загальна чисельність яких становить кілька тисяч осіб. До другої частини – середні оптовики і перевізники з “групами охорони” товару під час транспортування і торговці на місцях. Третя частина – верхній ешелон, що сам, як правило, не має ніякої безпосередньої справи з наркотиками. Його завдання – планування операцій, їх проведення, “відмивання” отриманих коштів та їх розподіл. Особливість її структури в тому, що через зрозумілі причини вона не може бути лише “українською мафією” в етнічному сенсі цього поняття.

До характерних кримінологічних ознак організованих злочинних угруповань, що займаються наркобізнесом, відносять:

- високий ступінь організованості, який включає наявність керівного ядра (лідера), диференціацію функцій виконавців усередині угруповання;
- жорстку дисципліну, дотримання конспірації, безперечне підпорядкування чітко регламентованим правилам ієрархічних стосунків усередині групи;
- наявність прагнення мати зв'язки з корумпованими представниками адміністрації, правоохоронних органів, держпідприємствами і комерційними структурами, які використовуються для прикриття злочинної діяльності, “відмивання” (легалізації) отриманих прибутків;
- тісний зв'язок керівників груп з кримінальним середовищем. Така консолідація вигідна тому, що особи з кримінального середовища виконують функції забезпечення діяльності групи (захист від рекету, розправа з конкурентами і членами групи, які намагаються припинити злочинну діяльність і т. п.), а ділки наркобізнесу відраховують їм певний відсоток прибутку від незаконних операцій з наркотиками;
- використання коштів та засобів, одержуваних за збут наркотиків, для організації протидії роботі правоохоронних органів (підкуп, шантаж, дезінформація, здійснення розвідувальних заходів, а також контрзаходів, які перешкоджають проникненню в угруповання негласних співробітників);
- ретельне планування злочинів і підготовка до їх вчинення;
- залучення до злочинних угруповань представників нетрадиційних для злочинного середовища прошарків суспільства – вчених, інженерів, лікарів, викладачів і т. ін.” [10].

Організовані злочинні угруповання, які вчинюють злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, мають власних фінансистів, банкірів, юристів, експертів-логіків, фахівців з оптової і роздрібною торгівлі. Інші члени угруповання виконують

спеціалізовані функції. Це вербувальники, фінансові радники, фахівці з контрактів, покупці, збувальники, перевізники, а також розкрадачі.

Як уже зазначалося, високий ступінь організованості, жорстка дисципліна і конспірація осіб, причетних до наркобізнесу, включає диференціацію функцій виконавців усередині угруповання.

Крім аналізу внутрішньої структури організованих спільнот, що займаються наркобізнесом, О.Ф. Дудар наводить власну типологію злочинців у зазначеній сфері.

Так, організатори злочинних угруповань – особи, які організують і керують діяльністю груп з придбання, виготовлення і поширення наркотиків на чорному ринку. Ними, як правило, стають злочинні авторитети, раніше судимі особи, зокрема за злочини, пов'язані з наркотиками, які добре орієнтуються у сфері обігу наркотичних засобів. Останнім часом злочинні угруповання частіше очолюють особи, які володіють великими коштами. Самі організатори, як правило, в здійсненні операцій по скупці й продажу наркотиків участі не беруть, вони лише фінансують цю діяльність і одержують прибутки, старанно маскуючи свою причетність до наркобізнесу.

Збувальники (оптові збувальники, перекупщики, роздрібні збувальники) – особи, які здійснюють незаконну реалізацію наркотичних засобів. Для них характерним є негативне відношення до соціально-корисної діяльності, наявність злочинного досвіду, в тому числі й з виготовлення, споживання і збуту наркотичних засобів. Особливістю протиправної діяльності збувальників наркотиків є її організований характер, розгалуженість злочинних зв'язків, їх міжрегіональний і міждержавний характер, розподіл ролей серед учасників злочинного угруповання. Встановлено, що характерною ознакою злочинних угруповань збувальників наркотиків є їх функціонування за земляцькою (національною) ознакою, що створює додаткові труднощі при розкритті та розслідуванні злочинної діяльності.

Виробниками наркотичної сировини і наркотичних засобів є різноманітні категорії населення, зокрема медики, науковці, працівники хімічних підприємств та ін. Ними можуть бути сільські жителі, які вирощують наркомісткі культури (частково – на замовлення збувальників).

За перевізників наркотичних засобів організатори злочинних угруповань використовують як споживачів і дрібних збувальників, так і осіб, відкрито не пов'язаних зі злочинним обігом наркотиків: родичів, сусідів, випадкових знайомих, попутників, осіб, які володіють маршрутними можливостями (водіїв, працівників повітряного і залізничного транспорту та ін.).

На думку західних спеціалістів, міжнародна наркомафія буде широко використовувати громадян України й інших країн СНД в якості наркокур'єрів, оскільки багато хто з них готовий ризикувати за невелику, за західними мірками, винагороду.

Розкрадачами наркотиків або наркомісткої сировини, як правило, виступають споживачі, що не мають матеріальних засобів для їх придбання. Це, насамперед, особи, раніше судимі за злочини, пов'язані з наркотиками, які не працюють і не вчаться, наркомани. Крім того, крадіжки і вимагання наркотичної сировини вчиняються особами не лише для особистого споживання, а й з метою їх подальшої реалізації та наживи.

У багатьох випадках розкрадачами є особи, які мають доступ до готових наркотичних препаратів або наркотичної сировини, робітники хіміко-фармацевтичних підприємств, аптек, аптечних складів, лікувально-профілактичних і медичних закладів (найчастіше – середній медичний персонал), серед яких досить високий відсоток становлять жінки середнього віку, працюючі в аптечних і медичних установах, розлучені, підтримуючі зв'язки з раніше судимими, а також сільські жителі, які мають можливості для посівів маку і коноплі [10].

Наведені характеристики осіб, причетних до наркобізнесу багато в чому зумовлюють їх поведінку.

Тепер розглянемо проблему у площині практичної діяльності. Аналіз наведених у літературі прикладів, а також оперативно-розшукових справ, що містять матеріали візуального спостереження за об'єктами оперативних розробок у сфері незаконного наркообігу, свідчить про те, що можна виділити елементи поведінки, характерні для осіб, які вчинюють злочини у сфері наркообігу. Зокрема це:

- здійснення огляду навколишньої території та вивчення обстановки на ній при виході з приміщень, транспортних засобів;
- активні перевірочні дії перед відвідуванням своїх спільників або покупців за місцем проживання та роботи а також при поверненні до місця свого постійного або тимчасового проживання;
- постійне здійснення дій спрямованих на виявлення спостереження під час переміщень;
- часте користування послугами таксі – переважно одних і тих самих водіїв;
- часті розмови по мобільному телефону, застосування паролів, кодових слів, мовних виразів;
- організація контрспостереження з боку зв'язків об'єкта;
- розмежування маршрутів руху об'єктів спостереження та їх зв'язків з періодичними зустрічами без будь-яких вербальних контактів або з виконанням ролей незнайомих людей;
- зустрічі із спільниками у безлюдних місцях, або, навпаки, у місцях значного скупчення людей;
- рух на автотранспорті з грубими порушеннями правил дорожнього руху;
- пересування автотранспортом по дворах будинків у житлових масивах та малолюдних вулицях з низькою швидкістю;
- довготривалий, безцільний рух на автотранспорті по одній і тій самій місцевості;
- рух на автотранспорті з частими зупинками та змінами напрямку руху на протилежний.

Підводячи підсумки, можна зазначити наступне. При проведенні візуального спостереження за об'єктами з числа осіб, які вчинюють злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, мають застосовуватися специфічні організаційні й тактичні прийоми. Це пов'язане з особливостями злочинної діяльності зазначеної категорії осіб і впливом цієї діяльності на їх психіку та поведінку. При цьому необхідно враховувати, що до наркозлочинців відносяться різні категорії осіб, поведінка яких може суттєво відрізнятися в залежності від мотивів та масштабів злочинної діяльності, їх ролі та місця у злочинному “ланцюгу” наркобізнесу. Суб'єкти наркобізнесу майже завжди здійснюють активні дії, спрямовані на виявлення інфільтрованих агентів до їх середовища, дій органів внутрішніх справ зі спостереження, організують свою злочинну діяльність з максимальною конспіративністю.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність” від 18 лютого 1992 року // Інформаційна правова пошукова система “Експерт-юрист”. – 2008. – Січ.
2. Закон України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” // Відомості Верховної Ради. – 1993. – № 35. – Ст. 358.
3. Карпов Н.С. Злочинна діяльність: Монографія – К.: Вид-во Семенко Сергія, 2004. – 310 с.
4. Криминология. Учебник / Под ред. В.Н. Кудрявцева, В.Е. Эминова. – М.: Юрист, 1995. – 511с.

5. Алферов Ю.А., Серeda В.Е., Козюля В.Г. Наркоманы в ИТУ: личность и поведение. Личность преступников индивидуальное воздействие на них: Сб.науч. трудов. – М., 1989. – С. 46–54.
6. Личко А.Е., Битенский В.С. Подростковая наркология. Руководство для врачей. – Л.: Медицина: Ленингр. отд-ние, 1991. – 301 с.
7. Пономаренко Ю.Г. Типология злочинців у сфері незаконного наркообігу // Право і безпека. – 2003. – В.4. – С. 153–156.
8. Пономаренко Ю.Г. Кримінологічна характеристика та попередження злочинів у сфері незаконного наркообігу: Дис. ... канд. юрид. наук. Харків: НУВС, 2005. – 196 с.
9. Никифорчук Д.Й. Міжнародний наркобізнес та його вплив на криміногенну ситуацію в Україні // Науково-практичний журнал “Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – № 1 2. – 2005. – С. 71–76.
10. Дудар О.Ф. Кримінологічні особливості осіб, причетних до наркобізнесу // Науково-практичний журнал “Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – № 6. – 2002. – С. 56–66.

The article is devoted to the typical specific character of the behaviour of the persons committing crimes related to the illicit drug traffic, the psychotropic substances and the precursors in view of the sighting concerning them.

© А.А. Венедіктов, 2008